

edere vil kunne tiltales for forbrytelser mot menneskeheten.

Torturforbrytelser

LYSSKY OPERASJONER: Et dansk militærfly med en fange frigitt fra interneringsleiren på Guantanamo lander på Værlose flyplass i 2004. Hvor mange av CIAs fly som kan ha gått motsatt vei, er ikke avklart.

FOTO: KRISTIAN LINNEMANN, SCANPIX/AFP

met – under doktrinen om «command responsibility» – dersom han ikke iverksetter etterforskning før han forlater sitt presidentembete.

I Europa er man tross alt kommet noe lenger. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) krever nå at polske myndigheter etterforskes og straffes for medvirkning til amerikansk tortur. Dette fremgår av de knusende dommene i Husayn (Abu Zubaydah) og Al Nashiri mot Polen, begge avsagt 24. juli 2014. De er nylig blitt rettskraftige. 17. februar i år uttalte polske myndigheter i en pressemelding at Polen vil respektere dommene om brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK).

Dette er den lange listen over alvorlige konvensjonskrenkelser Polen har begått, i begge de nevnte saker:

- Brudd på samarbeidsplikten med EMD (EMK artikkel 38).
- Krenkelse av plikten til å iverksette en effektiv etterforskning av beskyldningene om tortur, mishandling og hemmelig fengsling (EMK artikkel 3).
- Medvirkning til CIAs torturprogram ved at amerikanske myndigheter ble satt i stand til å torturere og mishandle klagerne på polsk territorium (EMK artikkel 3).
- Medvirkning til å uttransportere klagerne til tross for at det forelå en reell risiko for at de ville bli torturert og mishandlet videre (EMK artikkel 3).
- Hemmelig fengsling på polsk jord (EMK artikkel 5).
- Medvirkning til å uttransporterte klagerne til videre hemmelig fengsling (EMK artikkel 5).
- Krenkelse av retten til respekt for privatliv og familieliv (EMK artikkel 8).
- Krenkelse av retten til et

effektivt rettsmiddel (EMK artikkel 13).

- Krenkelse av retten til en rettfærdig rettergang ved at Polen lot USA transportere klagerne til et sted hvor det var reell risiko for at klagerne ville bli utsatt for «a flagrant denial of justice» (EMK artikkel 6).
- Krenkelse av retten til liv og forbudet mot umenneskelig straff sammenholdt med forbudet mot dødsstraff ved at Polen tillot USA å uttransportere klagerne (EMK artikkel 2 og 3, jf. 6. tilleggsprotokoll).

Indirekte er dommene også en usedvanlig sterk kritikk av amerikanske myndigheter og rettsvesenet i USA.

Polens plikt til å iverksette effektiv etterforskning er nøye utdypet av EMD. Den angivelig pågående etterforskningen som Polen påberopte seg å ha startet i 2008, ble avfeiet av EMD som for

sent og lite verdt, uten meningsfull fremdrift. EMD oppstiller i dommene visse prinsipper, som samtidig utgjør bindende krav til den nye polske etterforskningen. Etterforskningen må fremfor alt være:

- Egnert til å lede frem til identifikasjon av mistenkte og straff for de ansvarlige.
- Seriøs, rask og grundig.
- Uavhengig av utøvende myndigheter (det er de som skal etterforskes).

I tillegg må etterforskningen gi ofrene mulighet til å delta, på den ene eller annen måte. Den må også sikre at sannheten kommer frem, av hensyn til de direkte ofrene, andre ofre, og av hensyn allmennhetens behov for å vite hva som har skjedd. Det må dessuten være offentlig kontroll med at etterforskningen i praksis leder til reell ansvarliggjøring. I et sakskompleks som dette tilsier sakens karakter at den offentlige kontrollen må være særlig intens. EMD understreker endelig behovet for at både hensynet til en effektiv etterforskning og til rettssikkerhet for ofrene må ivaretas, når det er hemmelige tjenester som gjennom skjulte operasjoner har krenket konvensjonen.

Kan derfor enkeltpersoner på ministernivå og i det polske justisdepartementet nå virkelig risikere tiltale for medvirkning til straffbar tortur eller sågar forbrytelser mot menneskeheten? Gjelder dette også for myndighetspersoner i andre land enn USA og Polen? Uansett utfall vil ikke spørsmålene forsvinne. Å dekke over grove forbrytelser har en pris. Det er å legitimere statskriminalitet. Rettsstatsprinsippet – at ingen står over loven – tilpasses den militære etterretningsstatens behov for hemmelighet og ansvarsfrihet. Dermed forvirrer selve demokratibegrepet. Alternativet er rettsoppgjør.

Avslutningsvis: Dagboken fra Guantánamo av fangen Mohamedou Ould Slahi kom ut i januar, tungt sensurert og først ti år etter at notatene ble skrevet. Den er allikevel et sterkt dokument fra et torturoffer som sitter fengslet uten dom, tretten år etter at han ble bortført av CIA fra hjemlandet Mauritania. Boken har så langt ikke avfødt noen «je suis Mohamedou»-ytringer. Men hvilken frihet har de som tortureres og mishandles over lengre tid, og fortsatt er innesperret? Vil Polens statsminister, eller vår egen Erna Solberg, noen gang våge å si «Jeg er også Mohamedou Slahi». Eller Abu Zubaydah? Kunne det være et konstruktivt bidrag til fred og sikkerhet?

Terje Einarsen og
Astri Suhrke